

diskriminacija aukštajame

*Vytautas Valentinavičius,
Rūta Ruolytė,
Catherine Thwaites,
Kelley Temple,
Stiofan McFadden*

**Diskriminacija
aukštajame moksle:**
lengva teoriškai, sudinga gyvendinti

UDK 342.7-057.87(474.5)

Ši knyga yra pirmasis leidinys, apžvelgiantis diskriminacijos problemas Lietuvos aukštajame moksle. Leidinyje rasite patarimų ir vertingų įžvalgų apie lyčių lygybę, etniškumą, neįgalumą ir lytinio tapatumo problemas. Pateiktą medžiagą leidinyje skaitytojas turėtų vertinti kritiškai. Jei šis leidinys paskatino susimąstyti, diskutuoti ir nesutikti su kai kuriomis mintimis, mūsų tikslas pasiektas, nes tik diskutuodami ir neabejingai žvelgdami į diskriminacijos problemas galime keisti aplinką.

Sudarytojas
Vytautas Valentinavičius

Dizainerė-maketuotoja
Gitana Čibinskaitė

Viršelio nuotraukos autorius
Donatas Kriukas

Leidinyje pateikiama autorių nuomonė, kuri nebūtinai sutampa su Europos Tarybos oficialia nuomone.

© Lietuvos studentų sąjunga 2010

Vilnius 2010

ISBN 978-9955-9900-5-5

Turinys

Įvadas	4
Lietuvos studentų sąjunga	6
Negalia	7
Etniniai klausimai	15
Lyčių lygybė	25
LGBT bendruomenės dabartinės problemos	33
<i>Aiškinamasis svarbiausių sąvokų žodynas</i>	42
<i>Literatūra</i>	44

suaukštinti iniciacija

ukštata

vadas

Vytautas Valentinavičius

Nuo 2005 m. Lietuvos studentų sąjunga (LSS) aktyviai dirba sprendama neįgalių studentų problemas ir stengiasi užtikrinti, kad visi studentai su negalia turėtų vienodas galimybes siekti aukštojo mokslo. Lietuvos aukštojo mokslo įstaigose vis dar nemažai diskriminacijos atvejų pasitaiko dėl seksualinės orientacijos, lyties, negalios, etninės kilmės ir t. t. Todėl vienas iš pagrindinių Lietuvos studentų savivaldos uždavinių yra plėsti veiklą diskriminacijos srityje. Įvairių šalių studentų savivaldos stengiasi spręsti šias problemas, kovoja su diskriminacija ir mažina skirtingų (diverse) studentų socialinę atskirtį. Šios veiklos atspindžių galima rasti įvairiuose gerosios praktikos pavyzdžiuose.

Siekdama užtikrinti socialinių grupių įvairovę ir lygias šių grupių teises aukštajame moksle, Lietuvos studentų sąjunga inicijuoja įvairias kovos su diskriminacija formas. Svarbu, kad studentų savivaldos ir žmogaus teisių srityje dirbančios organizacijos efektyviai prisidėtų prie akademinės visuomenės sąmoningumo ugdymo. Šių idėjų įgyvendinimas pirmiausia priklauso nuo studentų žinių ir veiklos priemonių. Dar vienas svarbus žingsnis – bendradarbiavimas ir antidiskriminacinės praktikos diegimas aukštojo mokslo įstaigose. Šis projektas – tai puiki priemonė rengti išsamias diskusijas diskriminacijos klausimais bei užkirsti kelią visoms diskriminacijos aukštosiuose mokyklose apraiškoms.

2010-ieji oficialiai paskelbti Europos kovos su skurdu ir socialine atskirtimi metais. Lietuvos studentų sąjunga pirmą kartą pareiškė norą dalyvauti projekte, susijusiu su diskriminacija aukštajame moksle, įgyvendinimo procese. Pagrindinis projekto tikslas – ugdyti sąmoningumą dėl diskriminacijos aukštojo mokslo įstaigose ir organizuoti viešas diskusijas šiuo klausimu.

Šis tarptautinis seminaras – pirmasis žingsnis, siekiant minėtų tikslų. Seminare dalyvavę įvairių Europos šalių studentai turėjo galimybę išsa-

miai aptarti diskriminacijos klausimus. Diskusija „Ar aukštasis mokslas atviras įvairovei?“, kurią organizavo Lietuvos studentų sąjunga, taip pat prisidėjo prie diskriminacijos problemų aukštosiuose mokyklose sprendimo.

Ši knyga yra pirmasis leidinys, apžvelgiantis diskriminacijos problemas Lietuvos aukštajame moksle. Leidinyje rasite patarimų ir vertingų įžvalgų apie lyčių lygybę, etniškumą, neįgalumą ir lytinio tapatumo problemas. Pateiktą medžiagą leidinyje skaitytojas turėtų vertinti kritiškai. Jei šis leidinys paskatino susimąstyti, diskutuoti ir nesutikti su kai kuriais mintimis, mūsų tikslas pasiektas, nes tik diskutuodami ir neabejingai žvelgdami į diskriminacijos problemas galime keisti aplinką.

Lietuvos studentų sąjunga

Lietuvos studentų sąjunga buvo įkurta 1991 m. Tai yra nepriklausoma, nevyriausybinių ir demokratinė studentų organizacija, atstovaujanti Lietuvos studentų interesams ir jungianti Lietuvos aukštųjų mokyklų Studentų savivaldas. LSS gina Lietuvos studentų interesus socialinės ir ekonominės gerovės, švietimo politikos formavimo ir gerinimo srityse, sprendžia įvairias studentų problemas. LSS misija – atstovauti Lietuvos studentams nacionaliniu ir tarptautiniu lygmeniu ir ginti jų teises.

LSS užmezga ir stiprina kontaktus su vyriausybėmis ir nevyriausybėmis organizacijomis, bendradarbiauja su vietos, šalies ir tarptautinėmis institucijomis, sprendžia akademinio jaunimo, socialines problemas, taip pat organizuoja ir įgyvendina projektus, susijusius su akademinės ir socialinės studentų padėties gerinimu.

S. Juočiapytės nuotr.

Negalia

OECD (Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos) duomenimis, šiandien neįgalieji turi daugiau galimybių siekti aukštojo mokslo. Pavyzdžiui, nuo 1993 m. iki 1999 m. į Švedijos aukštąsias mokyklas stojančių neįgalių studentų skaičius išaugo 125 proc.; Jungtinėje Karalystėje šis skaičius padidėjo nuo 5,3 proc. 2003 m. iki 6,5 proc. 2006 m.; Vokietijoje – nuo 12,5 proc. 2003 m. iki 18,9 proc. 2006 m. Pasak Serge'o Ebersoldo (Serge Ebersold) (2009 m.), kalbėdami apie aukštosiose mokyklose studijuojančius studentus, turime omenyje tuos, kurie nebijo pripažinti, kad yra neįgalūs. Taigi neįgalių studentų skaičius gali būti daug didesnis. Deja, aukštosiose mokyklose besimokantiems neįgaliesiems vis dar nepakankamai prieinama tiek fizinė, tiek informacinė aplinka, trūksta reikalingos mokymo ir mokymosi medžiagos (Brailio literatūros, garso knygų ir kt.), specialių paslaugų. Be to, kai kurių akademinės bendruomenės narių požiūris į neįgaliuosius vis dar yra neigiamas.

Ką galime pakeisti? Studentai su negalia

Neįgalių studentų padėties aukštosiose mokyklose gerinimas neįsivaizduojamas be pačių neįgaliųjų iniciatyvos ir pastangų. Pasak daugelio šalių studentų, kartais ypač sunku kovoti už neįgalių studentų teises, nes jie patys yra pasyvūs ir nenori dalyvauti įvairiuose susitikimuose ir renginiuose, nors tuo pačiu metu tyliai dejuoja dėl savo problemų.

Vadinasi, pagrindinis aktyvių studentų uždavinys – į judėjimą dėl minėtų studentų teisių įtraukti kuo daugiau neįgalių studentų. Pirma, ši veikla turi atitikti pagrindinį aktyviausių studentų veiklos principą: „Nieko apie mus – be mūsų.“ Tai reiškia, kad darbas vykdomas ne MUMS, jį reikia vykdyti KARTU su neįgaliais asmenimis. Antra, tik patys studentai su negalia geriausiai žino savo poreikius, todėl jų dalyvavimas minėtoje veikloje ypač svarbus, kai norima nustatyti svarbiausius ir neatidėliotinus pokyčius. Trečia, studentų su negalia dalyvavimas studentų sąjungoje – tai pats geriausias lygybės principo įgyvendinimo pavyzdys. Tokiu būdu tiesiogiai su šia veikla susiję asmenys turėtų galimybę įveikti išankstines nuostatas. Geriausias studentų dalyvavimo studentų savivaldos veikloje pavyzdys – įsitraukimas į juos dominančią veiklą, tačiau ši veikla nebūtinai turi būti susijusi su neįgalumo problemomis. Galiausiai, studentų savivaldos veikloje dalyvaujantys neįgalūs studentai turi galimybę gerinti kvalifikacinius gebėjimus, siekti pokyčių ir tapti pavyzdžiu kitiems neįgaliesiems studentams ir moksleiviams.

Yra nemažai būdų, kaip studentus su negalia įtraukti į studentų savivaldos veiklą ir sprendimų priėmimo procesą. Tačiau nėra vieno recepto, kurį būtų galima taikyti visoms studentų sąjungoms skirtingose šalyse. Taigi geriausią praktiką kiekvienoje šalyje galima numatyti bandant efektyviai taikyti pačius įvairiausius būdus ir priemones.

Gilles Vershoore nuotr.

„Tik patys studentai su negalia geriausiai žino savo poreikius, todėl jų dalyvavimas veikloje ypač svarbus“

Pavyzdžiui, neįgaliesiems moksleiviams ar jų tėvams ypač svarbu informaciją apie neįgalumo problemų sprendimą aukštojoje mokykloje rasti interneto puslapyje ir studentų savivaldos svetainėje. Ši informacija gali būti pateikiama ir specialiuose leidiniuose, skirtuose būsimiems studentams, t. y. įvairiuose lankstinukuose, Atvirų durų dienu, profesinės orientacijos savaitių metu ir t. t. Neįgaliesiems svarbu žinoti kontaktinius asmenis, į kuriuos jie gali kreiptis iškilus problemoms.

Be to, svarbu, kad patys neįgalūs studentai identifikuotų ir paaiškintų savo poreikius, t. y. papasakotų, kaip aukštosios mokyklos aplinką pritaikyti jų poreikiams; be to, jie galėtų paskatinti tai padaryti ir kitus neįgalius studentus. Pastebima, jog aukštųjų mokyklų administracijos darbuotojai, studentų savivaldos savanoriai ar savivaldos institucijos yra atviros pokyčiams ir nori padėti neįgaliesiems studentams spręsti jų problemas, tačiau jos dažnai nežino, kaip tai padaryti ar koks galėtų būtų geriausias problemos sprendimo būdas. Geriausia būtų tai sužinoti iš pačių studentų.

Asmenys su negalia atvyksta iš skirtingos aplinkos. Jų pasitikėjimas savimi priklauso nuo įvairių aplinkybių, pvz., nuo jų gyvenimiškos patirties šeimoje, darželio, mokyklos ar specialiosios mokyklos, kurias jie lankė, taip pat nuo jų laisvalaikio pomėgių, draugų ir t. t. Taigi aktyvus studentų dalyvavimas tokioje veikloje ir neįgaliųjų poreikių identifikavimas yra glaudžiai susijęs su neįgalių studentų ankstesniais potyriais. Pasak pačių neįgaliųjų, jie priprato gyventi pasyviai, pvz., girdėti žodžius: „Tu negali šito padaryti“ ir t. t. Siekiant pagerinti situaciją ir suteikti neįgaliesiems reikiamų kompetencijų, būtina organizuoti mokymus, didinti pasitikėjimą savimi ir gerinti bendravimo įgūdžius. Tokių mokymų tematika priklauso nuo konkrečių poreikių. Jie gali būti susiję su pasitikėjimu ir veiklumu, neįgalumo teisės aktais ir neįgaliųjų teisėmis. Mokymai gali būti teoriniai, praktiniai ar eksperimentiniai. Tokiuose mokymuose galėtų dalyvauti patys neįgalieji, aktyvūs studentai ir aukštųjų mokyklų administracijų atstovai. Mokymo kursai pagerintų tiek pačių studentų tarpusavio, tiek ir visos akademinės bendruomenės bendravimo įgūdžius.

Siekiant motyvuoti studentus su negalia dalyvauti aukštųjų mokyklų veikloje, verta organizuoti studentų su negalia stebėsenos veiklą. Tokios veiklos vadovais galėtų būti vyresnių kursų studentai su negalia. Jie pasidalytų patirtimi su jaunesniais ar naujai priimtais studentais.

Be to, tokią funkciją galėtų atlikti aukštosios mokyklos ar studentų savivaldos neįgaliųjų reikalų koordinatorius. Priklausomai nuo poreikio, tokia stebėseną galėtų būti organizuojama kartą per savaitę, kas mėnesį ir t. t. Dar vienas vertingas bendravimo būdas – studentų diskusijų forumas internete. Į jį galima įtraukti studentus su sunkia negalia, t. y. tuos, kurie neturi galimybės dalyvauti visuose posėdžiuose.

V. Valentinavičiaus nuotr.

„Siekiant motyvuoti studentus su negalia dalyvauti aukštųjų mokyklų veikloje, verta organizuoti studentų su negalia stebėsenos veiklą. Tokios veiklos vadovais galėtų būti vyresnių kursų studentai su negalia.“

Student savivaldos

Neįgaliųjų galimybės siekti aukštojo mokslo turėtų būti gerinamos KARTU su pačiais neįgaliaisiais. Jei tarp studentų savivaldos savanorių ar tarybos narių nėra neįgaliųjų, svarbu užtikrinti, kad sprendimai būtų priimami tik bendradarbiaujant ir konsultuojantis su neįgaliaisiais, nes jie yra patys geriausi šios srities ekspertai. Svarbus ir bendradarbiavimas su aukštojo mokslo įstaiga, savivaldybėmis ir nevyriausybinėmis neįgaliųjų organizacijomis. Anot vieno mokymuose dalyvavusio neįgalaus studento, svarbu būti atkakliam ir bandyti laimėti keturis kartus. Tik jei nepavyksta ketvirtą kartą, galima nuleisti rankas. Tačiau paprastai ketvirtas kartas būna sėkmingas...

Bendro pobūdžio veikla

Pirma, svarbu suvokti / suprasti dabartinę padėtį (situaciją).

Antra, būtina gerai išanalizuoti teisės aktus. Ši analizė – tai dabartinės situacijos įvertinimo ir veiksmų pradžios pagrindas. Dažnai atsitinka taip, kad patys neįgalūs asmenys neišmano savo teisių, nežino, ko jie gali reikalauti iš aukštojo mokslo įstaigos.

Trečia, galimybių studijuoti aukštojoje mokykloje analizė (tiek konkrečioje aukštojoje mokykloje, tiek šalyje apskritai). Siekiant konkrečių pokyčių vienoje ar kitoje įstaigoje, o gal net visoje šalyje, būtina atlikti išsamią dabartinės situacijos analizę, t. y. išnagrinėti neįgalumo klausimais atliktus statistikos duomenis, priėjimo prie fizinės ir informacinės aplinkos galimybes, teikiamas specialias paslaugas, asmeninę neįgaliųjų studentų patirtį, teisiškai pagrįstus skundus ir t. t. Norėdami nustatyti neįgaliųjų poreikius ir apibrėžti pradinis veiklos žingsnius, organizuokite susitikimą su neįgaliais studentais, aukštosios mokyklos administracijos atstovais ir kitais svarbiais asmenimis.

Atvirumas (atviras kalb jimas)

Kai žinote neįgaliųjų problemas ir poreikius, galite imtis konkrečių ir nuoseklių veiksmų. Reikia veikti! Svarbiausia – atvirai kalbėti apie problemas. Pavyzdžiui, aktyviausi studentai galėtų imtis iniciatyvos ir patikrinti fizinės aplinkos prieinamumą studentų miestelio neįgaliesiems. Vėliau reikėtų parengti ataskaitą, įteikti ją vadovybei (atsakingiems asmenims), galiausiai reikėtų pateikti informaciją apie būtinausius pokyčius per posėdį. Darbus galite pradėti nuo Jūsų studentų savivaldos, t. y. patikrinkite, ar neįgaliesiems studentams ji pasiekiamą; jei ne, svarstykite, kaip padaryti atstovybę pasiekiamą. Jei nustatėte problemų, kreipkitės į įstaigos vadovybę, pareikškite pretenziją, ieškokite dialogo ir pačių efektyviausių problemų sprendimo būdų. Siekiant įgyvendinti pokyčius, vienas iš svarbiausių aspektų yra sąmoningumo ugdymas. Galite organizuoti įvairius mokymus, seminarus, konferencijas, socialinius renginius, akcijas, protestus, rengti publikacijas konkrečiomis temomis ir t. t. Būtina užtikrinti, kad šie klausimai būtų sprendžiami akademinės bendruomenės ir visos visuomenės lygmeniu. Informuokite apie šiuos renginius visus, ne tik neįgalius studentus, taip pat studentų savivaldos

savonorius, aukštosios mokyklos personalą ir dėstytojus, moksleivius ir visą visuomenę. Būtų gerai, jei studentų sąjungoje būtų neįgaliųjų reikalų koordinatorius. Labai gera žinoti, kad už konkrečią veiklą yra paskirtas atsakingas žmogus. Studentams su negalia būtų lengviau tokių žmogų susirasti, patikėti jam savo bėdas ir pasikonsultuoti.

Prietai (išankstinės nuostatos)

Vienas iš efektyviausių būdų kovoti su prietais yra švietimas. Pavyzdžiui, sėkmingų neįgaliųjų studentų patirties pavyzdžių pristatymas labai padėtų kurti teigiamą neįgaliųjų asmenų įvaizdį. Ypač svarbu papasakoti apie neįprastas profesijas (pvz.: chemiją, fiziką, veterinariją ir t. t.) studijuojančius neįgaliuosius, t. y. parodyti, kad neįgalūs žmonės gali mokytis įvairių profesijų. Taigi pasidalijimas gerosios praktikos pavyzdžiais galėtų būti viena iš pagrindinių Jūsų veiklų.

L. Šlapkauskaitės nuotr.

Be to, aukštosios mokyklos atstovams ir dėstytojams turėtų būti privalomas švietimas neįgaliųjų klausimais. Svarbu ieškoti dialogo su šiais žmonėmis ir rasti būdų, kaip įgyvendinti švietimo naujoves: per vaidmenų žaidimus, filmus, pasidalijimą patirtimi, organizuojant metines konferencijas ir kt.

Informacinė medžiaga apie neįgaliųjų problemas aukštojoje mokykloje turi būti prieinama suinteresuotiems asmenims ir institucijoms (pradedant mokyklomis) įvairiomis formomis (elektronine, spausdintine, garso, Brailio raštu ir kt.). Be to, nevyriausybinės neįgaliųjų organizacijos galėtų pristatyti savo veiklą per profesinės orientacijos savaites, naujiems studentams organizuojamose stovyklose ir t. t.

Tam, kad informacija apie neįgaliųjų problemas pasiektų kuo daugiau žmonių, aukštųjų mokyklų programose reikėtų skirti laiko konkrečioms neįgalumo ir žmogaus teisių klausimams nagrinėti. Jei Jūsų aukštojoje mokykloje nėra numatytas minėtų klausimų svarstymas, studentų savivalda gali šią problemą aptarti su atsakingais asmenimis.

Kai kurios šalys jau pradėjo diegti paramos neįgaliems studentams praktiką ir joms už tai suteikiami ECTS kreditai. Tokiu būdu jos bent iš dalies gali spręsti neįgaliųjų studentų problemas. Be to, pagalba neįgaliems studentams yra gera praktika studijuojantiems socialinius mokslus. Objektyvesnį požiūrį į neįgaliuosius galima sukurti tik betarpiškai bendraujant su pačiais studentais. Tokia pagalba leistų palaikyti artimesnius ryšius su akademinė bendruomene. Galiausia įvairių studentų grupių dalyvavimas seminaruose padėtų įveikti išankstines nuostatas.

Iššūkiai

Dirbantieji neįgalumo srityje taip pat gali susidurti su iššūkiais, tačiau jie ir liks iššūkiais, jei nebus sukurtos konkrečios ir aiškios procedūros. Sukurti tokias taisykles ir procedūras nėra paprasta. Pavyzdžiui, yra neįgaliųjų studentų, kurie piktnaudžiauja savo negalia, t. y. naudojami specialiosiomis paslaugomis ar prašo papildomo laiko laikydami egzaminą, nors iš tikrųjų jiems šito visai nereikia. Dėstytojui, kurio studentas su negalia prašo papildomo laiko, tai yra didelė atsakomybė. Patikrinti, ar tai tiesa, ne visada įmanoma; kita vertus, dėstytojui privalo visiems studentams sudaryti vienodas sąlygas. Dėstytojui svarbiausia, kad visų pastangos būtų maksimalios, nesvarbu, ar tai įprastas ar specialiųjų poreikių studentas. Vadinasi, vienodo požiūrio principas, sąlygojantis teisingumo jausmą tarp studentų (kai kai kuriems iš jų nesuteikiama privilegijų), yra didžiulis iššūkis.

L. Šlapkauskaitės nuotr.

Etniniai klausimai

vadas

Bolonijos proceso socialiniai klausimai turėtų apimti problemas, su kuriomis studentai susiduria tiek siekdami, tiek ir įgydami aukštąjį išsilavinimą Europoje. Mokymų Lietuvoje metu studentai aptarė svarbiausius klausimus, įskaitant ir diskriminacijos dėl rasės ir etninės kilmės klausimą jų institucijoje ir visoje Europoje. Šiame skyriuje apie Europos situaciją papasakos patys mokymo sesijų dalyviai. Jie siūlys organizuoti įvairias akcijas ir iniciatyvas, kurios padėtų išspręsti svarbiausias problemas.

Rasės diskriminacijos apibrėžtys.

Tiesioginė diskriminacija – kai vienam asmeniui taikomos prastesnės sąlygos, nei panašioje situacijoje yra, buvo ar galėjo būti taikomos kitam asmeniui dėl rasės ar etninės priklausomybės.

Netiesioginė diskriminacija gali būti dviejų rūšių: pirmoji – dėl spalvos ir tautybės, antroji – dėl rasės, etninės ar tautinės kilmės. Netiesioginė diskriminacija yra tada, kai dėl akivaizdžiai nešališkų sąlygų, kriterijų ar praktikos tam tikros rasės ar etninės priklausomybės asmenys gali patekti į prastesnę padėtį nei kiti asmenys, nebent tas sąlygas, kriterijus ar praktiką objektyviai pateisina teisėtas tikslas.

Persekiojimas – tai situacija, kai su asmeniu elgiamasi ne taip palankiai kaip su kitais, nes jis / ji pasiskundė dėl rasinės diskriminacijos.

Priekabiavimas pasireiškia tada, kai dėl asmens rasės ar etninės priklausomybės nepageidaujamu elgesiu siekiama įžeisti arba įžeiti

džiamas žmogaus orumas, siekiama sukurti arba sukuriama bauginanti, priešiška, žeminanti ar įžeidžianti aplinka.

Neapykantos nusikaltimai – kada kas nors ką nors įžeidžia ar užpuola dėl to, kad kitas žmogus išpažįsta kitą religiją, taip pat dėl kitokių įsitikinimų, rasės, etninės kilmės, tautybės ar seksualinės orientacijos.

Galimi veiksmai:

daiktų mėtymas į žmones ar jų nuosavybę;
grasinantys laiškai (įskaitant el. laiškus) ar telefono skambučiai;
įbauginti bandančios žmonių grupės;
įžeidimai ir įžeidžiantys lankstinukai ar plakatai;
šiukšlių mėtymas šalia namų ar į pašto dėžutę;
patyčios mokykloje ar darbe.

Situacija šalyse

Šiame skyriuje bus kalbama apie situaciją šalyse, kurios dalyvavo mokymuose. Nustatytos kelios sritys, kurios turėjo įtakos studentų gebėjimui realizuoti naujus siekius tiek švietimo srityje, tiek ir gyvenime.

Rasin / etnin diskriminacija visuomenėje

Aukštasis mokslas nėra izoliuotas nuo kitų gyvenimo sričių, todėl ypač svarbu žinoti / suvokti visuomenės požiūrį į diskriminaciją. Universitetai yra Europos visuomenės dalis, o visuomenė daro įtaką universiteto personalo ir studentų požiūriui bei nuomonei. Dauguma mokymuose dalyvavusių studentų pabrėžė, kad visuomenės nuomonė apie jų šalyse gyvenančias ir mokymo įstaigose studijuojančias nacionalines mažumas daro didžiulę įtaką.

Tautyb ar ras

Daugumoje šalių pagrindiniai skiriamieji etniniai aspektai buvo stipriai susiję su protėvių tautybe. Pavyzdžiui, Slovėnijoje aptalžomos italų ir vengrų mažumos, Austrijoje – slovėnų, kroatų ir vengrų mažumos, o Kroatijoje – serbų, makedonų, čekų ir vengrų etninės mažumos. Dažnai jos traktuojamos kaip skiriančiosios bendruomenės linijos, o gyventojai, nepriklausantys minėtoms grupėms, vertinami atskirai, pavyzdžiui, užsienio ar juodaodžiai studentai. Austrijos val-

„Dauguma mokymuose dalyvavusių studentų pabrėžė, kad visuomenės nuomonė apie jų šalyse gyvenančias ir mokymo įstaigose studijuojančias nacionalines mažumas daro didžiulę įtaką“

A. Miliukaitės nuotr.

džia pripažįsta kelias etnines mažumas (slovėnus, kroatų ir čekus). Šioms grupėms taikomos geresnės socialinės ir kalbinės sąlygos. Tačiau buvo minėta ir tai, kad Austrijos valdžia ypač blogai elgiasi su naująja imigrantų banga iš Turkijos ir Vidurio Rytų. Kalbama, kad Austrijoje mažumų padėtis kaip loterijoje priklauso nuo federalinės provincijos, kurioje tos mažumos gyvena. Toliau į Rytus, pvz.: Gruzijoje ir Ukrainoje, tautybei taip pat teikiama didelė reikšmė. Šiose šalyse ypač stipriai išreikšta neigiama nuomonė apie etninius rusus.

Rom (igon) bendruomen

Romų bendruomenė išsibarsčiusi po visą Europą. Per mokymus vykusiose diskusijose buvo pabrėžiama ypač neigiama Europos visuomenės nuomonė apie romus. Buvo pasakojama apie jų integracijos ir įtraukties problemas, taip pat ir apie problemas, susijusias su kalba, švietimo ir įdarbinimo galimybėmis. Dėl ksenofobijos apraiškų ir ekonominių kliūčių romų bendruomenė turi mažai galimybių siekti išsilavinimo. Kai kuriose šalyse, pvz., Slovėnijoje, romų bendruomenės nariams sudaromos galimybės dalyvauti užimtumo programose, vėliau jie gali įsidarbinti. Pasak vieno studento, „romų bendruomenei niekas netrukdo studijuoti, tačiau nė vienas šios bendruomenės narys neužregistruotas švietimo įstaigose“. Studentai taip pat kalbėjo apie žiaurius romų užpuolimus rasiniu pagrindu.

Politinės ir socialinės problemos

Visi mokymuose dalyvavę studentai pritarė nuomonei, kad Europos politiniame gyvenime mažumoms atstovaujama per mažai, be to, buvo atstovų iš šalių, kuriose neapykantos nusikaltimai nepripažįstami ir nefiksuojami. Pavyzdžiui, Slovėnijos sostinėje bandyta statyti mečetę, šiandien šis klausimas bus sprendžiamas referendumu. Pasakojama, kad Kroatijoje serbų kilmės asmenims nuolat primenami istorijos tarp Serbijos ir Kroatijos momentai. Be to, šios šalies žiniasklaida visada linkusi pateikti informaciją apie bet kokias mažumų neigiamo elgesio apraiškas. Tačiau mažumoms nuveikus ką nors gera, jų herojai minimi kaip tautiečiai, o jų, kaip mažumų, statusas ignoruojamas.

Rasinė / etninė diskriminacija švietimo srityje

Kalbinės problemos

Nemažai diskriminacijos atvejų pasitaiko prieš stojant į aukštąją mokyklą. Dėl šios priežasties tautinės mažumos dažnai netgi nebando siekti aukštojo išsilavinimo. Daugelyje šalių etninėms mažumoms sudarytos sąlygos mokytis dviem kalbomis (rusams Gruzijoje, italams ir vengrams Slovėnijoje, vengrams ir slovėnams Austrijoje). Kai kuriuose Kroatijos regionuose sukurta atskira mokyklų sistema serbų mažumų jaunimui. Tai reiškia, kad mokyklose dalykai dėstomi serbų kalba, todėl jiems siekti aukštojo išsilavinimo, kuris Kroatijoje dėstomas tik kroatų kalba, yra ypač sunku. Su šiais kalbiniais barjerai susiduria ir kitų mažumų atstovai, lankantys mokyklą dviem kalbomis, nes dažniausiai aukštosiose mokyklose dėstoma pagrindinė šalies kalba. Manoma, kad užsienio studentams bus dar sunkiau siekti aukštojo išsilavinimo, nes kai kuriuose šalyse galimybių mokytis anglų kalba yra labai mažai. Kalbiniu požiūriu kai kuriose šalyse stojamieji egzaminai yra pernelyg sudėtingi, todėl kitų šalių studentams siekti aukštojo išsilavinimo ypač sudėtinga.

Etniškumas ir mokyklinis ugdymas

Dauguma studentų pasakojo, kad romų vaikams ypač sunku siekti išsilavinimo. Dažniausiai jie lanko mokyklas ekonomiškai atsilikusiose srityse, todėl dėl kalbinių reikalavimų jiems reikia ypatingo mokytojų dėmesio. Manoma, kad tai turėjo didelės įtakos kitiems mokyklą lankantiems etninių grupių vaikams. Be to, romų vaikai dažniau palieka mokyklas ankstyvame amžiuje. Nors formaliai aukštasis išsilavinimas ir prieinamas romų jaunimui, realiame gyvenime studijuojančiųjų aukštosiose mokyklose nėra. Panaši situacija ir Austrijoje, kur tam tikrų regionų „ūkininkų mokyklose“ mokosi jaunimas iš ūkininkų bendruomenės. Šiems vaikams ūkininkavimo įgūdžiai diegiami šalia bendrosios programos, tačiau paprastai jie nelaiko mokyklos baigiamųjų egzaminų, todėl negali siekti aukštojo mokslo. Be to, paaiškėjo, kad dar pirmose klasėse romų vaikai traktuojami kaip nepažangiausia mokyklos vaikų grupė, todėl jiems ypač sunku siekti geresnių rezultatų. Su šiomis problemomis susiduria ir turkų bei marokiečių imigrantai Belgijoje.

V. Valentinavičiaus nuotr.

„Dažniausiai imigrantai atvyksta iš skurdesnių socialinių-ekonominių bendruomenių. Dėl to kyla įvairiausių problemų, nes šios grupės dažnai mažiau aprūpintos nei kitos visuomenės grupės, įskaitant ir švietimą.“

Etniškumas ir socialinis-ekonominis statusas

Dažniausiai imigrantai atvyksta iš skurdesnių socialinių-ekonominių bendruomenių. Dėl to kyla įvairiausių problemų, nes šios grupės dažnai mažiau aprūpintos nei kitos visuomenės grupės, įskaitant ir švietimą. Apie šią situaciją papasakojo Austrijoje gyvenantys romų bendruomenės nariai ir antrosios bangos imigrantai iš Turkijos ir Vidurio Rytų.

Diskriminacija ir gebėjimai

Daugumos studentų nuomone, dažniausiai jie patirdavo diskriminaciją, kai būdavo vertinami jų darbai. Dar prieš penkerius metus Kroatijoje studentai buvo verčiami ant užduočių lapų užrašyti savo pavardę ir tautybę, todėl dažnai taip būdavo diskriminuojami mokytojų. Dabartinė vertinimo sistema anonimiška, todėl institucijos gali priimti tinkamus sprendimus. Tačiau etniškumo problemos vis dar paplitusios Kroatijoje, tai iliustruoja pavyzdys, kai viename Kroatijos universiteto departamente apskritai buvo uždrausta kalbėti apie etniškumą; tokiu būdu buvo užkirtas kelias bet kokioms diskusijoms šia tema. Tokia situacija gali suvaržyti kalbos laisvę, o studentai apskritai gali likti neišgirsti.

Integracijos stoka

Studentai pasakojo apie integracijos tarp vietinių ir užsienio studentų, tarp studentų mažumos ir daugumos ar baltųjų ir juodaodžių studentų stoką. Visi sutarė, kad ši problema egzistuoja visoje Europoje.

A. Miliukaitės nuotr.

„Studentai pasakojo apie integracijos tarp vietinių ir užsienio studentų, tarp studentų mažumos ir daugumos ar baltųjų ir juodaodžių studentų stoką.“

Rasin / etninė diskriminacija užimtumo srityje

Studentai minėjo ir jų tėvų patiriamą diskriminaciją darbovietėse. Pavyzdžiui, vienos studentės tėvas policininkas buvo perkeltas į žemesnes pareigas, nes yra serbas. Pasak tos pačios studentės, jai bus sunku rasti darbą gimtajame mieste dėl institucinio rasizmo, kurį demonstuoja socialinio darbo departamentas, o būtent į jį merginai reikės kreiptis dėl darbo. Taigi visi mokymų dalyviai sutiko, kad priimant aukštųjų mokyklų absolventus į darbą, vis dar egzistuoja diskriminacija dėl etninės kilmės ir rasės. Jų nuomone, vienas iš galimų problemos sprendimo būdų – anonimiškas darbo paraiškų pildymas.

mesnes pareigas, nes yra serbas. Pasak tos pačios studentės, jai bus sunku rasti darbą gimtajame mieste dėl institucinio rasizmo, kurį demonstuoja socialinio darbo departamentas, o būtent į jį merginai reikės kreiptis dėl darbo. Taigi visi mokymų dalyviai sutiko, kad priimant aukštųjų mokyklų absolventus į darbą, vis dar egzistuoja diskriminacija dėl etninės kilmės ir rasės. Jų nuomone, vienas iš galimų problemos sprendimo būdų – anonimiškas darbo paraiškų pildymas.

Student savivald akcijos ir jų pasekmės

Europos visuomenė privalo spręsti konkrečias problemas, kad studentai nesušidurtų su diskriminacija dėl rasės ar etninės kilmės. Studentai pateikė įvairių pasiūlymų studentų savivaldoms dėl minėtos problemos sprendimo bei kovos su diskriminacija jų institucijose ir apskritai visoje visuomenėje.

Kontakt užmezgimas

Per mokymus paaiškėjo, kad dauguma studentų savivaldų neturi pakankamai informacijos apie juodaodžių studentų ir etninių mažumų bendruomenes / grupes studentų miesteliuose. Jų nuomone, jei tokių bendruomenių ir nėra, šiandien pats laikas jas burti (tiek paramos, tiek ir socialiniais tikslais). Svarbu ir tai, kad etniškumo ir rasės problemas sprendžiančiuose renginiuose turi dalyvauti ir jiems vadovauti minėtos grupės studentai: „Nieko apie mus – be mūsų.“

Rekomendacijos:

Studentų savivaldos turėtų:

- ieškoti kontaktų su juodaodžių / etninėmis mažumomis ir universiteto užsienio studentų bendruomene;
- jei nėra visuomeninių ar suinteresuotų grupių, apsvarstyti tokių grupių sudarymą, įtraukti į jas pačius studentus;
- susisiekti su kitų kultūrų ar tikėjimo grupėmis mieste ar universiteto / koledžo miestelyje, t. y. ten, kur sutinkama daugiausiai studentų.

Akcijos

Studentų nuomone, studentų savivaldos galėtų organizuoti įvairių akcijų aukštojo mokslo įstaigose ir spręsti problemas instituciniu lygmeniu.

Galėtų būti organizuojamos akcijos dėl anonimiškos vertinimo sistemos, taip pat antirasizmo ir įvairovės ugdymo akcijos.

Politinės akcijos

Kai studentų savivaldos atstovai įtraukiami į valdymo komitetų, tarybų ar vykdomosios valdžios sudėtį, jie turi puikią progą daryti įtaką politikų sprendimams dėl pokyčių. Europos studentų sąjungos (ESS) lygių galimybių Vadove galima rasti gerosios praktikos pavyzdžių dėl pokyčių įgyvendinimo universitetuose ir kitose aukštosiose mokyklose. Siekdami ugdyti sąmoningumą dėl diskriminacijos savo šalyse, studentai noriai organizuoja akcijas parlamento nariams ar visuomenei. Šią veiklą galima vykdyti bendradarbiaujant su kitomis viešosiomis įstaigomis ar šalių bei miestų pilietinės visuomenės organizacijomis, kurios suinteresuotos antirasizmo akcijų organizavimu.

Studentų savivaldos turėtų:

- konsultuoti studentus apie akcijas, skirtas juodaodžių ir kitų etninių mažumų palaikymui aukštosiose mokyklose;
- įtraukti į akcijas juodaodžius ir kitų etninių mažumų studentus;
- bendradarbiauti su kitomis organizacijomis (įskaitant vietos politikus) organizuojant vietines ir nacionalines sąmoningumo ugdymo akcijas.

Kursai dėstytojams ir mokytojams įvairovės klausimais

Studentų nuomone, viena iš didžiausių problemų yra nuolatinė diskriminacija patiriama iš dėstytojų ir mokytojų bei netinkamas elgesys su studentais. Pasak jų, visiems Europos aukštojo mokslo įstaigų dėstytojams turėtų būti privalomas mokymo kursas įvairovės klausimais.

Studentai gali imtis iniciatyvos, kad mokymo kursas apie įvairovę būtų įtrauktas į dėstytojų / mokytojų ugdymo (švietimo) programą.

Studentų savivaldos turėtų:

- skatinti aukštąsias mokyklas vystyti lygių galimybių politiką (ypač ten, kur jos nėra);
- jei tokia politika vystoma, skatinti institucijas laikytis šios politikos principų;
- skatinti departamentų vadovus inicijuoti lygybės ir įvairovės mokymo kursus personalui.

„Studentų nuomone, viena iš didžiausių problemų yra nuolatinė diskriminacija patiriama iš dėstytojų ir mokytojų bei netinkamas elgesys su studentais.“

V. Valentinavičiaus nuotr.

Išvados

Nors studentai kalbėjo ir apie naujas idėjas, kurios galėtų padėti spręsti rasinės diskriminacijos problemas Europos aukštojo mokslo įstaigose, daugelis mokymuose dalyvavusių studentų apie jas girdėjo pirmą kartą. Išskyrus juodaodžių studentų akciją Jungtinėje Karalystėje, kitų šalių studentų savivaldų kol kas nedaug prisidėjo prie šių problemų sprendimo tiek savo institucijose, tiek ir visuomenėje. Siekdamas kovoti su diskriminacija, studentų savivaldos turi imtis konkre-

čių veiksmų ir spręsti problemas, su kuriomis susiduria juodaodžiai ir etninių mažumų studentai Europoje. Stengsimės, kad visų Europos šalių studentų savivaldos pirmiausia identifikuotų juodaodžių ir tautinių mažumų problemas, paskui organizuotų akcijas šioms problemoms spręsti, įtrauktų į veiklą kuo daugiau studentų atstovų.

Ly i lygyb

Ko gero, vienas iš didžiausių mitų aukštojo mokslo srityje yra tas, kad visi aukštosiose mokyklose studijuojantys studentai turi lygias galimybes. Per pastaruosius kelis dešimtmečius dar vienas Europos aukštojo mokslo srityje vyraujantis mitas teigia, kad vyrams ir moterims suteikiamos vienodos galimybės.

Svarstant lyčių lygybės klausimus, didžiausias dėmesys skiriamas moterų problemoms, nes dažniausiai su lyčių nelygybe susiduria moterys. Pavyzdžiui, Lietuvoje Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba daugiau skundų dėl diskriminacijos lyties pagrindu gauna iš moterų nei iš vyrų, tačiau problemų, su kuriomis susiduria moterys, yra daugiau, tik jas sunkiau identifikuoti, o kartais apskritai nieko apie jas nežinoma.

Bet kokia diskriminacija dėl lyties, nesuteikianti asmenims ar visuomenės grupėms vienodų galimybių studijuoti, siekti įvertinimo ir ieškoti darbo, yra nepriimtina tiek visuomenėje, tiek studentų savivaldos bei švietimo srityje.

Lyties ypatumai (gender experiences)

Pirmiausia svarbu atskirti dvi sąvokas: *sex* ir *gender*. *Sex* – tai biologinė lytis, reiškianti, kad žmogus gimsta turėdamas tam tikrų biologinių bruožų (nors tai nebūtinai turi būti moteris ar vyras), o *gender* – socialinė lytis, kuri susiformuoja socialiniame kontekste (kai jis / ji ima elgtis kaip moteris ar vyras).

Egzistuoja įvairios diskriminacijos formos (LGBT, neįgalių studentų, etninė / rasinė diskriminacija), tačiau diskriminaciją dėl lyties kartais ypač sunku identifikuoti ir su ja kovoti.

Visuomenė pati kuria ir keičia įvairias normas, tikėdamasi, kad visų jų laikysis; taip yra ir su elgesio normomis, kurių privalu laikytis, nes jis / ji yra vyras ar moteris, berniukas ar mergaitė. Pavyzdžiui, samprata, kad moterys yra geresnės šeimininkės nei vyrai, iš tikrųjų nėra teisinga, tačiau nuo pat mažų dienų tikimasi, kad vaikai elgsis pagal vienai ar kitai lyčiai priskirtinas elgesio normas (ir jei šie elgiasi netinkamai / tinkamai, yra baudžiami arba giriami). Pavyzdžiui, berniukas, kuriam patinka žaisti su lėlėmis / žaislinėmis laidynėmis, bus dažniau baramas tėvų ar aplinkinių, o tai turės įtakos bendrai berniuko savijautai, kai jis ims vieno ar kito vaidmens. Tai reiškia, kad mergaitės dažniau nei berniukai mokomos tvarkytis namuose ir joms nuolatos sakoma, ko iš jų tikimasi.

Viena iš priežasčių, kodėl sunku identifikuoti lyčių nelygybę, yra ta, kad heteronormatyvioje visuomenėje, kur dominuoja vyrai, vyrų patirtis laikoma norma, o visa kita patirtis traktuojama kaip „kita“. Todėl mums ypač sunku identifikuoti problemas, nes jos nepateikiamos kaip lyčių lygybės aspekto dalis. Iš dalies kai kurių problemų kyla, nes moterys nėra visuomenės mažuma ir moterų diskriminacija paveikia visus gyventojus (todėl diskriminacija dažnai gali būti nematoma ar normalizuojama). Diskriminacijos dėl lyties normalizavimas reiškia, kad šios nuostatos būdingos tiek moterims, tiek vyrams. Nenorime pasakyti, kad kitos diskriminacijos formos nėra normalizuotos, tačiau skirtumas tas, kad, kalbant apie lytį, moterys netraktuojamos kaip mažuma.

Kai moteriai nesuteikiama galimybių (ne dėl jos gebėjimų, bet todėl, kad ji yra moteris), ji patiria ypač didelį neteisybės jausmą, taigi negali visiškai išnaudoti ir savo potencialo. Dažniausias pasiteisinimas – tam tikrus darbus gali atlikti tik vyrai ar tik moterys. Dėl to studentai gali atmesti tam tikrų profesijų studijavimo galimybes. Pasak studentų, prieš įvedant anonimišką žinių vertinimo sistemą (kai dėstytojai ir / ar vadovai vertina kursinius darbus ar egzaminus, nežinodami studentų pavardžių) už tokio paties lygio darbą studentėms būdavo rašomi prastesni pažymiai nei jų kurso draugams vyrams.

Tai, kad iki šiol moterys uždirba daug mažiau nei jų kolegos vyrai (nors jų kvalifikacija yra vienoda), yra dar vienas išankstinės nuostatos pavyzdys, jog vyrų ir moterų galimybės dirbti vieną ar kitą darbą nevienodos. Dar viena problema – mitas, kad vyrų nuopelnai, pastangos ar įgūdžiai yra vertingesni nei moterų. Dėl to kenčia tiek pačios studentės, tiek ir visa visuomenė (jos negali tinkamai dalyvauti studijų ir mokslo baigimo procese, todėl paprastai joms prireikia daugiau laiko gražinti paskolas už studijas ar atsiskaityti už susikaupusius įsiskolinimus). Ši problema sumažina talentų pasirinkimo galimybes (ekonomikoje, darbo rinkoje ir akademinėje plotmėje) ir apskritai apriboja šalies vystymosi potencialą, nes vienam ar kitam darbui labiausiai tinkantys asmenys šio darbo negauna.

D. Kriuko nuotr.

„Viena iš priežasčių, kodėl sunku identifikuoti lyčių nelygybę, yra ta, kad heteronormatyvioje visuomenėje, kur dominuoja vyrai, vyrų patirtis laikoma norma, o visa kita patirtis traktuojama kaip „kita“.

Moter atstovavimas

Moterų, dalyvaujančių nacionalinių studentų sąjungų bei politinėje veikloje, vis dar labai mažai. Tarp studentų sąjungų vadovų vis dar vyrauja vyrai ir neįvertinama pernelyg mažo moterų įsitraukimo į mirtą veiklą problema. Kol kas moterų aktyvumas bet kuriame studentų sąjungų lygmenyje yra daug mažesnis nei vyrų, be to, moterys retai dalyvauja ir rinkimuose.

Kod I tai svarbu?

Problema išties rimta, nes politikai (formuojantys tiek studentų sąjungų, tiek ir šalių politiką) priima sprendimus visų mūsų vardu. Jei studentai nedalyvauja šioje veikloje kaip visuomenės atstovai, jų sprendimams taip pat negali būti atstovaujama. Kadangi gyvename lyčių visuomenėje, kurioje vyrai ir moterys traktuojami skirtingai (lyties pagrindu), todėl skirtingi yra ir su vyrais bei moterimis susiję lūkesčiai.

Svarbu, kad politikai domėtusi ir suvoktų šiuos dalykus. Kadangi jie linkę grįsti veiksmus savo pačių patirtimi, privalome užtikrinti, kad moterų balsas būtų išgirstas ir kad jos dalyvautų sprendimų priėmimo procese (ypač šiame į lytis suskirstytame pasaulyje).

Nežiūrint į tai, kad šiandien likę nedaug teisinių barjerų moterims siekti išsilavinimo (didžioji dauguma teisinių ir formalių kliūčių, neleidžiančių moterims siekti aukštojo mokslo, buvo panaikintos), vis dar daug reikia nuveikti, kad moterims būtų tinkamai atstovaujama akademinėje srityje. Nors gana nemažai jų atstovių siekia aukštojo mokslo, ypač renkasi bakalauro studijas, vis dar nemažai kliūčių egzistuoja moterims siekiant akademinės karjeros (ypač mažai moterų atstovių yra aukštesniame akademiniam lygmenyje). Peržiūrėjus bakalauro, magistro ir doktorantūros studijų statistikos duomenis, matyti, kaip su kiekvienu

lygmeniu mažėja moterų skaičius. Tai irgi yra problema, nes būtent akademikai daro įtaką ir paveikia mąstymo kryptis, naują tyrimų plėtrą ir apskritai visą visuomenę. Jei moterys neprisiėdės prie naujų idėjų generavimo ir plėtros (nes kol kas nedaug moterų gali pasiekti aukščiausias akademines pakopas), jos negalės prisidėti prie akademinės ir plačiosios visuomenės kūrimo.

V. Valentinavičiaus nuotr.

K galima nuveikti student savivaldose? Rekomendacijos

Vykdydamos projektus dėl lygių galimybių moterims tokiose srityse kaip užimtumas, švietimas, politika, sprendimų priėmimas, kova su smurtu prieš moteris ir prekyba jomis, studentų savivaldos gali daryti įtaką lyčių lygybe grindžiamos visuomenės plėtrai.

Kadangi atstovavimas yra viena iš pagrindinių studentų sąjungų problemų, siekiant užtikrinti, kad nepakankamai atstovaujama grupių balsas būtų išgirstas, studentų sąjungų tarybose ar administracijose patariama įvesti moterų atstovės ar panašią pareigybę.

Ši veikla gali būti grindžiama tokiais principais:

- būtina užtikrinti tinkamą moterų, kaip mažumų grupės (kalbant apie jų statusą ir lygias galimybes švietimo sistemoje ir apskritai visuomenėje) atstovavimą;
- studentų savivaldos gali suvaidinti pažangaus pokyčių generatoriaus vaidmenį. Turėdamos tokią moterų pareigybę, jos įrodytų, kad kovoja su diskriminacija ir siekia lygių galimybių;
- moterų atstovės pareigybės įvedimas – įrodymas visoms studentėms, kad sąjunga jas vertina, atstovauja bei veikia jų naudai, nepriklausomai nuo to, kokiai lyčiai priklauso kiti valdybos nariai;
- moterų atstovės pareigybė yra vienintelė tokia pareigybė studentų vykdomojoje valdžioje, kuri renkama moterų, siekiant atstovauti moterų interesams;
- po kelerių metų moterų atstovė gali būti vienintelė moteris vykdomajame komitete; tokiu būdu užtikrinama, kad šiame komitete visada būtų viena moteris;
- moterims nepakankamai atstovaujama kiekviename politiniame lygmenyje, įskaitant studentų politiką, todėl moterų atstovės nebuvimas užkertą kelią lygybės principui įgyvendinti.

Svarbu, kad į šią pareigybę būtų paskirta gebanti save pristatyti ir apginti moteris (ne todėl, kad vyrai negali atstovauti moterims plačiąja prasme, bet todėl, kad tik moterys iš tiesų žino, ką reiškia diskriminacija dėl lyties; be to, įvedus tokią pareigybę, kitos moterys žinotų, jog jų balsas bus išgirstas). Vyrai gali nepatirti diskriminacijos dėl lyties, tačiau jie

gali susidurti su kitokia diskriminacija (pvz., dėl to, kad yra homoseksualai, neįgalūs ir t. t.). Kadangi moterys nuolat susiduria su šia problema, vyrams būtų nelengva pateikti įtikinamų argumentų moterims rūpimais klausimais.

© LSS

„Lyčių lygybės aspekto integravimo strategija vis dar gana nauja sąvoka Lietuvos visuomenėje, įskaitant ir sprendimų priėmėjus, todėl šį klausimą turi svarstyti studentų savivaldos.“

Moterų atstovės pareigybės įvedimas ar moterų grupės sudarymas nereiškia, kad moterims suteikiama daugiau galių nei vyrams. Šiuo atveju kalbama apie jėgų pusiausvyros atstatymą. Yra manančių, jog pusę laiko moterų grupės turėtų skirti kovodamos už lygias vyrų teises, tačiau jie yra neteisūs. Pavyzdžiui, niekas nesitiki, kad homoseksualų teisių gynėjai pusę laiko skirs kovai už heteroseksualių žmonių teises. Tad kodėl moterys turi gaišti laiką atstovaudamos vyrams? Vienas iš pagrindinių moterų atstovės ar grupės uždavinių būtų atkurti pusiausvyrą tarp vyrų ir moterų, kad joms nereikėtų atsiprašinėti už tai, jog visą dėmesį skyrė moterų problemoms.

Kita svarbi priežastis, dėl kurios būtina įvesti minėtą pareigybę: netgi išrinktos į valdymo komitetus, jos nerenkamos pačių moterų atstovauti moterų interesams ir užtikrinti, kad moterų problemos bus svarstomos studentų savivaldos. Moterys nusipelnė sąjungos, kuri reaguotų į jų poreikius ir problemas, todėl pareigybės minėtoms problemoms spręsti įvedimas būtų pats geriausias sprendimas.

Svarbu tai, kad moterų grupė / moterų atstovė skatintų pačias moteris organizuoti veiklą ir priimti aktualius sprendimus. Tai nereiškia, kad vyrai negali dalyvauti ir spręsti moterų problemų, tačiau jie turi leisti moterims pačioms nustatyti prioritetus ir priimti sprendimus, nes kol kas visuomenėje egzistuoja labai mažai sričių, kuriose moterys galėtų laisvai pačios priimti sprendimus.

Moter grupės veiklos sritys

Moterų grupė gali spręsti tokias problemas:

- smurtas prieš studentes ar moterų sudaiktinimas (kai moterų išvaizda (kūnas) laikoma verte ir tampa objektu);
- studentai-tėvai;
- teisė į abortą ir reprodukcijos laisvė;
- švietimo finansavimas;
- atstovavimas moterims;
- moterų vadovavimo programos;
- seminarai, skirti moterų pasitikėjimui didinti;
- vienodas užmokestis;
- moterys ir kūno įvaizdis;
- moterys valdymo struktūrose;
- moterys pasaulyje;
- moterys ir balsavimas;
- geriausių moterų pavyzdžių pristatymo seminarai (konkrečiose pramonės / politikos srityse).

Kitos moter grupės veiklos

- 1) Organizuoti susitikimus, renginius, debatus ir akcijas;
- 2) naudotis įvairiomis žiniasklaidos priemonėmis (skelbimais, Facebook, skrajutėmis), rašikliais, marškinėliais (priklausomai nuo Jūsų studentų savivaldos biudžeto);

- 3) įrengti vietą studentų miestelyje, kurioje galima būtų rengti susitikimus su studentais;
- 4) rengti naujienlaiškius;
- 5) sukurti moterų grupės el. pašto adresą ir tinklalapį;
- 6) imtis iniciatyvos! Jei organizuojate renginį, susitikimą ar darbinį seminarą, pasiūlykite nemokamą maitinimą ir gėrimų. Studentai tai labai mėgsta!

Lyčių lygybės aspekto integravimo strategija vis dar gana nauja sąvoka Lietuvos visuomenėje, įskaitant ir sprendimų priėmėjus, todėl šį klausimą turi svarstyti studentų savivaldos. Tai būtina, siekiant padidinti studentų pasitikėtumą savimi ir jų dalyvavimą rinkimuose. Jos būtų išgirstos atstovaujamuose organuose ir leistų panaikinti išankstines nuostatas, dėl kurių moterys vis dar nesijaučia lygiavertės aukštojo mokslo srityje. Jūs pačios turite žengti pirmą žingsnį kovoje dėl lyčių lygybės, t. y. sudaryti studentų grupę ar sukurti moterų atstovės pareigybę Jūsų studentų sąjungoje. Tokiu būdu užtikrinsite Jūsų atstovės dalyvavimą vykdomojoje veikloje ir įrodysite, kad studentės pačios gali priimti sprendimus. O šią galimybę suteikia laisvų moterų statusas ir lyčių lygybės teikiami privalumai.

LGBT bendruomenės dabartinės problemos

vadas

Šiandien viena iš didžiausių žmonių grupių, susiduriančių su diskriminacija, yra homoseksualai, biseksualai ir transseksualai. Kaip ir kitų diskriminacijos formų atveju, diskriminacijos esmė paremta baimė būti kitokiam. LGBT žmonės susiduria su diskriminacija darbe, namuose, mokyklose ir daugelyje kitų įstaigų. Apie pagrindines minėtos grupės problemas rašoma kituose skyriuose.

statymai

Vedybos

Daugelyje šalių LGBT žmonės neturi teisės vesti ar registruoti partnerystės ryšį. Pora, kuri daugelį metų gyveno kartu (dalydamasi namais), praktiškai neturi arba turi mažiau teisių nei kita heteroseksuali pora, susituokusi panašiomis aplinkybėmis.

Pagrindinės problemos:

- jei vienas asmuo suserga, jo / jos partneris neturi teisės sužinoti apie to asmens būklę, nes nėra laikomas artimiausiu giminaičiu;
- mirties atveju asmens partneris / partnerė neturi teisės paveldėti nuosavybės ar teisės į pensiją;

- homoseksualios poros yra traktuojamos kaip atskiri individai mokesčių mokėjimo tikslais ir jiems nesuteikiama jokia papildoma parama ar pajamų mokesčio nuolaidos, kurios paprastai taikomos vedusioms poroms.

Kai kuriose šalyse situacija gerėja, pvz.: Norvegijoje, Švedijoje, Nyderlanduose, Belgijoje, Ispanijoje ir Portugalijoje (taip pat Pietų Afrikoje, Kanadoje, Argentinoje, Jungtinėse Amerikos Valstijose (Masačusetse, Konektikute, Naujajame Hampšyre, Vermonte ir Ajojoje, Vašingtone), Meksiko mieste). Juose teisiškai įtvirtintos tos paties lyties piliečių santuokos. Šiuo metu minėtu klausimu diskusijos vyksta Liuksemburgo ir Slovėnijos parlamentuose.

Civilinės partnerystės įteisintos daugelyje kitų šalių, įskaitant Jungtinę Karalystę, Airiją, Prancūziją ir Vokietiją, nors šiuo atveju vis tiek ribojamos teisės ir visiška lygybė nesuteikiama.

Charles Meacham nuotr.

vaikinimas

Daugelyje minėtų šalių kartu gyvenančios tos paties lyties poros gali įsivaikinti vaikų. Tačiau ir tose šalyse dažnai susiduriama su diskriminacija ir prietarais, yra manančių, kad vaikus gali auginti tik vyras ir moteris.

Prekės ir paslaugos

Daugumoje šalių nėra teisės aktų, ginančių LGBT asmenis nuo diskriminacijos dėl prekių ir paslaugų teikimo. Pavyzdžiui, viešbučio administratorius gali atsisakyti homoseksualų porai skirti vienvietį kambarį.

Neapykantos nusikaltimai

Neapykantos nusikaltimas – tai su smurtu susijęs nusikaltimas, skatinamas neapykantos. Pavyzdžiui, žmogus gali būti užpultas, įta-

riant, jog jis yra homoseksualas. Daugelio nuomone, šis nusikaltimas vertas griežtesnės bausmės, nei užpuolimas neturint motyvacijos arba jei užpuolimo motyvas yra vagystė. Kai kuriose valstybėse, pvz.: Jungtinėje Karalystėje, galioja įstatymai, apimantys neapykantos nusikaltimus; anot įstatymų, jei įrodoma, kad nusikaltimas padarytas diskriminacijos pagrindu, už šį nusikaltimą skiriama griežtesnė bausmė.

Visuomenė

Smurtas

Nors smurto atvejų Europoje pasitaiko vis rečiau, daugelyje šalių LGBT žmonės dažnai gyvena bijodami užpuolimų dėl jų seksualinės orientacijos (tai gali būti fizinės patyčios mokykloje ar įžeidimai gatvėje). Deja, vis dar pasitaiko atvejų (netgi Jungtinėje Karalystėje), kai dėl seksualinės orientacijos žmonės nužudomi.

Vieša jausmų išraiška

Daugelis LGBT žmonių bijo parodyti jausmus viešai, t. y., laikyti partnerio ranką ar liesti / bučiuotis su partneriu / partnere dėl baimės būti įžeistam / įžeistai ar užpultam, užpultai.

Švietimas

Žiniavertinimas

Kaip parodė tyrimai, institucijose, kuriose studentų darbai nėra vertinami anonimiškai, dėl dėstytojų ir mokytojų išankstinių nuostatų LGBT žmonės dažniausiai vertinami griežčiau, jiems rašomi mažesni balai (pažymiai).

Draugystės ryšiai

Netgi aukštojo mokslo institucijose LGBT žmonės sunkiai randa naujų draugų ar susitinka su naujais žmonėmis, todėl dažniausiai jaučiasi vieniši ir nepageidaujami. Dažnai šie žmonės bijo kitų reakcijos arba jaučiasi palikti. Tie, kuriems pavyksta rasti draugų, dažnai jaučiasi nepatogiai, jie neatskleidžia savo orientacijos, nes bijo būti atstumti ar viešai pažeminti.

Sveikatos priežiūra

Prielaidos

Deja, viena iš problemų, susijusių su visuomenės netolerancija LGBT žmonėms, yra nuostata, kad visi žmonės yra heteroseksualūs. Tai pasakytina ir apie sveikatos priežiūrą, nes tikrinantis sveikatą gydytojai dažnai nepripažįsta galimybės, kad kas nors gali turėti tos pačios lyties partnerius.

„Deja, viena iš problemų, susijusių su visuomenės netolerancija LGBT žmonėms, yra nuostata, kad visi žmonės yra heteroseksualūs.“

V. Valentinavičiaus nuotr.

Transseksuali žmoni sveikatos priežiūros galimybės

Daugelyje šalių transseksualūs asmenys, norintys atlikti lyties keitimo procedūras, susiduria su problemomis. Pasaulinė sveikatos organizacija traktuoja lyties pakeitimą kaip psichinę ligą, todėl asmenims, norintiems atlikti šią procedūrą, privaloma psichologinė ekspertizė.

Kraujo donorystė

Nepaisant griežtų reikalavimų donorams, daugelyje šalių seksualinių ryšių su tos pačios lyties asmenimis turintiems vyrams visiškai užkirstas kelias tapti donorais. Šis draudimas galioja tiek tais atvejais, kai asmuo palaiko rizikingus santykius su daugeliu partnerių, tiek ir tada, kai žmogus turėjo vieną partnerį vyrą, su kuriuo siejo saugūs lytiniai santykiai. Daugumos nuomone, šis draudimas grindžiamas prietarais,

o ne rizika ar moksliniais įrodymais, nes tokios šalys kaip Ispanija ir Italija šiuo metu taiko procedūros atidėjimo sistemą, t. y. jei nustatoma, kad asmuo gali sirgti kraujo liga, jam kurį laiką (paprastai 2–5 metus) neleidžiama būti kraujo donoru.

Psichinė sveikata

LGBT žmonės kenčia ne tik dėl patiriamos diskriminacijos, bet ir dėl psichinės sveikatos sutrikimų. Pradedant depresija ir baigiant savižudybe, LGBT žmonės dažniau susiduria su rizika, o savižudybių skaičius tarp jaunų homoseksualų ir biseksualių vyrų yra didesnis nei tarp heteroseksualių asmenų.

Parama LGBT studentams – LGBT asociacijų steigimas

Vienas iš efektyviausių būdų palaikyti LGBT studentus universitete – LGBT grupės ar asociacijos steigimas. LGBT asociacijos gali būti pačios įvairiausios, nes nėra jokių taisyklių, kaip vykdyti asociacijos veiklą. Organizuodamos savo veiklą asociacijos vadovaujasi Lietuvos Respublikos Asociacijų įstatymo nuostatomis, asociacijos įstatais. Vienos asociacijos tikslas gali būti susitikimų su kitais LGBT studentais organizavimas ir socialinio dialogo vystymas, kitos – įvairių akcijų / kampanijų organizavimas. Svarbiausia, kad asociacija atitiktų jos narių poreikius ir būtų prieinama visiems LGBT studentams.

LGBT asociacijos paskirtis

Sukurti bendruomeniškumo aplinką LGBT studentams.

Daugelis žmonių buriasi į grupes ir klubus, nes tai sukuria bendrumo jausmą ir leidžia susitikti su panašių interesų, patirties ir pažiūrų žmonėmis. Vietinės LGBT bendruomenės gali suvaidinti svarbų vaidmenį, užtikrindamos saugią vietą tokiems susitikimams. LGBT studentams taip pat turėtų būti suteikta tokia galimybė, todėl minėtos asociacijos steigimas būtų idealus pirmas žingsnis.

Padėti panašaus likimo žmonėms.

LGBT asociacijos galėtų tapti gelbėjimosi ratu tiems LGBT studentams, kurie ieško pagalbos ir patarimo, kad jie nesijaustų vieni, sprendami lyties ar seksualinės orientacijos problemas. Galimybė susitikti ir pasikalbėti su tos pačios patirties žmonėmis gali būti labai naudinga ir gali padidinti jų pasitikėjimą, kurio anksčiau trūko. Ypač tokia asociacija galėtų padėti tiems studentams, kurie pirmą kartą paliko namus arba tik neseniai išdrįso atskleisti savo paslaptį.

Ugdyti sąmoningumą ir kovoti su homofobija (lesbofobija, bifobija ir transfobija)

Daugelio LGBT studentų nuomone, homofobija ir įžeidinėjimai yra vienos iš didžiausių problemų universitetuose ir koledžuose. Kartais tai pasireiškia netiesiogiai (nuo nepakankamų resursų skyrimo LGBT studentams iki neadekvačios paramos studentams, išgyvenantiems pereinamąjį laikotarpį). Kitos problemos: studentų bendruomenės netolerancija bei nepakankamas LGBT studentų poreikių ir teisių suvokimas. Šis judėjimas galėtų suvaidinti svarbų vaidmenį, organizuodamas sąmoningumo ugdymo akcijas ir skatindamas universitetus bei kolegijas atkreipti dėmesį į LGBT žmonių problemas.

LGBT grupės ar asociacijos steigimo procesas

Viename straipsnyje neįmanoma pateikti išsamios informacijos apie tokios asociacijos steigimą, tačiau jei Jums ši informacija svarbi, apsilankykite Škotijos studentų sąjungos tinklalapį adresu: www.nus.org.uk/scotland, Lietuvos gėjų lygos tinklalapius adresu: www.lgl.lt, www.atvirai.lt arba ieškokite patarimų adresu: lgbt@nus-scotland.org.uk, office@gay.lt. Be to, naudingos informacijos visada rasite visuomeninėje Lietuvos gėjų ir lesbiečių svetainėje adresu: www.gayline.lt.

Pokyčiai gyvenime

Akcijos

Egzistuoja įvairūs būdai, kaip atkreipti visuomenės dėmesį: viešosios peticijos, eitynės, masiniai mitingai, lankstinukai, akcijos, grafitai (pieškite kreida, kad nebūtų gadinamas turtas), viešosios diskusijos, laiškų rašymas politikams, plakatai ir kt.

Patarimai, kaip organizuoti akcijas

Žiniasklaida

Žiniasklaida yra labai svarbi, kai organizuojamos įvairios akcijos, ypač jei jos susijusios ne tik su Jūsų aukštąja mokykla. Žiniasklaidos priemonės prisideda prie informacijos sklaidos ir skatina kitus žmones mąstyti Jums svarbiais klausimais.

Keletas dalykų, į kuriuos reikia atkreipti dėmesį įtraukiant žiniasklaidą:

- kai pradėsite organizuoti akcijas, prisijunkite prie atitinkamų žiniasklaidos rubrikų ir išsiųskite oficialų pranešimą apie įvykį;
- jei pažįstate LGBT žmonių atžvilgiu pozityviai nusiteikusių reporterių, susisiekite su jais ir išsiaiškinkite, ar juos domintų Jūsų tema;
- paskirkite asmenį, kuris būtų atsakingas už ryšius su žiniasklaida, ir įsitikinkite, kad tas žmogus tikrai atstovauja Jūsų interesams (Jums visai nereikia, kad spaudą pasiektų netinkama informacija);
- pamąstykite, kas labiausiai galėtų sudominti spaudą. Jei suvienysite pastangas su didesnėmis organizacijomis, būsite stipresni ir galbūt įgysite daugiau spaudos pagarbos;
- laikykite laikraščius iškarpas ir spaudos apžvalgos įrašus, nepraraskite ir naudingų žiniasklaidos kontaktų.

Politiniai kontaktai

Įtakingi žmonės (politikai) dažnai gali nulemti Jūsų akcijos sėkmę. Jei pažįstate garsių politikų / žmonių, kurie galėtų paremti Jūsų veiklą (pavyzdžiui, leistų jų teiginius cituoti spaudoje, naudoti jų nuotraukas), Jūsų akcijai tai suteiks daugiau reikšmės.

V. Valentinavičiaus nuotr.

Aiškumas

Rengdami akcijas, įsitikinkite, kad su Jums rūpima problema susiję faktai yra patikrinti. Paieškokite šia tema tyrimų Jūsų šalyje arba palyginkite situaciją su kitomis šalimis. Tai Jums padės ateityje.

Pinigai

Dažniausia iš pradžių sėkmingose akcijose dalyvauja nedaug aktyvistų, o pinigų taip pat būna nedaug. Jei turite galimybę gauti finansinę paramą iš Jūsų studentų savivaldos ar kitos organizacijos, gaukite ją. Jei savo jėgomis galite tikrai sukurti skrajučių ir plakatų, tai irgi yra labai reikšmingas indėlis. O gal kartais reikia paprašyti pagalbos tų, kurie gerai išmano šį darbą?

Motyvacija

Jei nebus motyvacijos ir atsidavimo, nepavyks sėkmingai organizuoti nė vienos akcijos. Jei organizuojate renginį, užtikrinkite, kad Jūsų

komandos nariai motyvuoti ir entuziastingi. Be energijos, kuri atsiranda tik tada, kai tiki tuo, ką darai, sėkmės nesitikėkite.

Jei Jums pavyks motyvuoti žmones, patys nustebsite rezultatais, nes motyvuoti žmonės yra kūrybingesni.

Žmoni traukimas veiki

Žmonės turi daugybę užslėptų talentų ir įvairiausių įgūdžių. Susėskite su jais ir aptarkite, kas ir ką geriausiai geba padaryti. Pavyzdžiui, jei turite gerą oratorių, leiskite jam kalbėti Jūsų vardu.

Jautrumo stoka

Mažumų teisių gynimo veikla niekada nebūna lengva. Jūs visada susidursite su priešišku, kartais net su asmeniniu. Nepaisant to, darykite tai, ką manote esant reikalinga, ir tai, kuo tikite. Dirbdami pasirūpinkite savo ir kitų saugumu. Pavyzdžiui, asmeninius duomenis duokite tik tiems, kuriais pasitikite ir naudokitės bendruoju el. pašto adresu (pvz., LGBTsociety@yahoo.com).

Gera vadyba

Jei netinkamai organizuosite darbą, jis bus atliktas neprofesionaliai ir neatsakingai. Privalote žinoti, kur ir kada turite būti. Nevėluokite! Paruoškite akcijos darbų tvarkaraštį ir pagal jį planuokite darbus. Be to, nuolatos jį peržiūrėkite, kad būtumėte tikri, jos viską padarėte teisingai.

statymai

Svarbiausi dalykai:

- 1) įsitikinkite, kad Jūsų veikla yra teisėta, konsultuokitės su teise studijuojančiais draugais, naudokitės valstybės siūlomomis piliečių konsultavimo paslaugomis (kad būtumėte tikri tuo, ką galite ir ko negalite daryti);
- 2) organizuojant akcijas, labai svarbūs gali tapti įstatymai. Net jei akcija nepavyks, Jūsų problema susidomės žiniasklaida ir plačioji visuomenė.

Aiškinamasis svarbiausių s vok žodynas

Kai kurios sąvokos aiškinamajame žodyne gali pasirodyti naujos, tačiau su jomis susidursite dirbdami su LGBT žmonėmis, be to, ateityje jos pasitarnaus kaip naudingos gairės.

- **Bifobija** – baimė, pyktis, nepatogumas, netolerancija prieš biseksualius žmones.
- **Biseksualumas** – emocinis, fizinis, dvasinis ir seksualinis potraukis abiem lytims.
- **Prisipažinimas** (*coming out*) – tai nuolatinis susitaikymo su Jūsų seksualine orientacija ar lyties identitetu procesas. Daugumai atrodo, kad Jūs heteroseksualus tol, kol pats nepasakote teisybės; vadinasi, prisipažinimas daugumai LGBT žmonių yra ilgalaikis procesas.
- **Diskriminacija** – išankstinėmis nuostatomis grindžiamas netinkamas elgesys su žmogumi ar grupe žmonių.
- **Gėjus (homoseksualas)** – dažniausiai, bet ne visada susijęs su vyrais, kuriuos emociškai, fiziškai, dvasiškai ir seksualiai traukia prie kitų vyrų. Ši sąvoka taip pat naudojama kaip bendras visos LGBT bendruomenės apibūdinimas. Kai kurios lesbietės taip pat vadina save *gay*.
- **Lyties išraiška** (*gender expression*) – išorinė asmens lyties išraiška, įskaitant rengimosi stilių, manieras ir pasirinktus vardus.
- **Lyties tapatybė** (*gender identity*) – lytis, kuriai žmogus priskiria pats save (arba gali atsisakyti būti priskiriamas vienai ar kitai lyčiai). Ne visada iš žmogaus išvaizdos ar to, kaip jis / ji save pateikia, galima įvardyti žmogaus lyties tapatybę.
- **Heteronormatyvumas** – paplitusi ir institucionalizuota ideologinė sistema, kuri heteroseksualumą siekia įprasminti kaip visuotinį; nuolat įtvirtindama tam tikras nuostatas, ji siekia

išlaikyti hegemoniją kaip vieną iš svarbiausių nenormatyvių seksualumo ir kitokio tapatumo konstrukcijos būdų.

- **Heteroseksualumas** – seksualinis, emocinis ir / ar romantinis potraukis kitai, priešingai lyčiai. Anglų kalba heteroseksualūs žmonės vadinami *straight*.
- **Homofobija** – baimė, pyktis, nepatogumo jausmas, netolerancija ir nepripažinimas LGBT žmonių ar šių jausmų išgyvenimas dėl pirmenybės teikimo neheteroseksualiems ryšiams.
- **Lesbietė** – moteris, kuri jaučia emocinį, fizinį, dvasinį ir seksualinį potraukį kitai moteriai.
- **LGBT** – lesbietės, homoseksualai, biseksualai ir transseksualai. Tai bendra sąvoka, apibūdinanti žmones, kurie neatitinka priimtų lyties ir / ar seksualumo normų.
- **Out** – žmogus, atvirai kalbantis apie savo seksualinę orientaciją ir / ar lyties tapatybę.
- **Seksualinė orientacija** – asmens potraukis kitam asmeniui. Nereikėtų painioti su seksualine preferencija (kas žmogui priimtina seksualiniu požiūriu).
- **Trans** – žmonės, kurių lyties tapatybė neatitinka jų socialinių lūkesčių dėl fizinės lyties, kurią jie „gavo“ gimdami. Kai kalbama apie „trans“ žmones, šis terminas naudojamas apibūdinti žmonėms, identifikuojantiems save kaip transseksualai, *genderqueer*, transvestitai ar *transgender*.
- **Transfobija** – transseksualių žmonių baimė ar neapykanta jiems. Ji demonstruojama įvairiai (smurtu, persekiojimu ir diskriminacija).
- **Keistas** (*queer*) – gali būti įvairiausių apibrėžčių. Kai kurie naudoja šią sąvoką kaip bendrą LGBT žmonių apibūdinimą (žr. aukščiau). Kitiems sąvoka *queer* reiškia tapatybę, atmetančią bet kokias etiketes ir apibūdinimus, ypač susijusius su lytimi ir seksualumu.

Literatūra

1. Beresnevičiūtė V. *Etninių grupių socialinės integracijos dimensijos šiuolaikinėje Lietuvos visuomenėje. Etniškumo studijos*. Vilnius: Eugrimas, 2005.
2. Connel R. W. *Gender and Power: Society, the Person and sexual Politics*. Cambridge: Polity, 1987.
3. Connel R. W. *Gender*. Cambridge: Polity, 2002.
4. Ebersold S. *Disability at higher education: a key factor for economical growth and social cohesion in Ruolytė R. Pakeliui į prieinamas studijas neįgaliesiems*. Vilnius: Lietuvos studentų sąjunga, 2009.
5. Giddens A. *Sociologija*. Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2005.
6. Garofalo R., Cameron Wolf R., Lawrence S. Wissow, Elizabeth R. Woods, Goodman E. *Sexual Orientation and Risk of Suicide Attempts Among a Representative Sample of Youth / Arch Pediatr Adolesc Med*. 1999, 153: 487–493.
7. *Organisation for economic co-operation and development. Disability in higher education*. France: OECD publications service, 2003.
8. Phelan S. *Sexual Strangers. Gays, Lesbians, and Dilemmas of Citizenship*. Philadelphia: Temple University Press, 2001.
9. Russell T. S., Joyner K. *Adolescent Sexual Orientation and Suicide Risk: Evidence From a National Study / American Journal of Public Health*. 2001, 8 (91): 1276–1281.
10. Thornberry P. *Ethnic dimensions of international human rights in Human Rights. An agenda for the 21st Century*. Edited by Angela Hegarty and Siobhan Leonard. London: Cavendish Publishing Limited, 1999.
11. Yinger J. M. *Ethnicity – Source of Strength? Source of Conflict?* New York: State Univeristy of New York, 1994.